

GEROMMEL IN DE MARGE

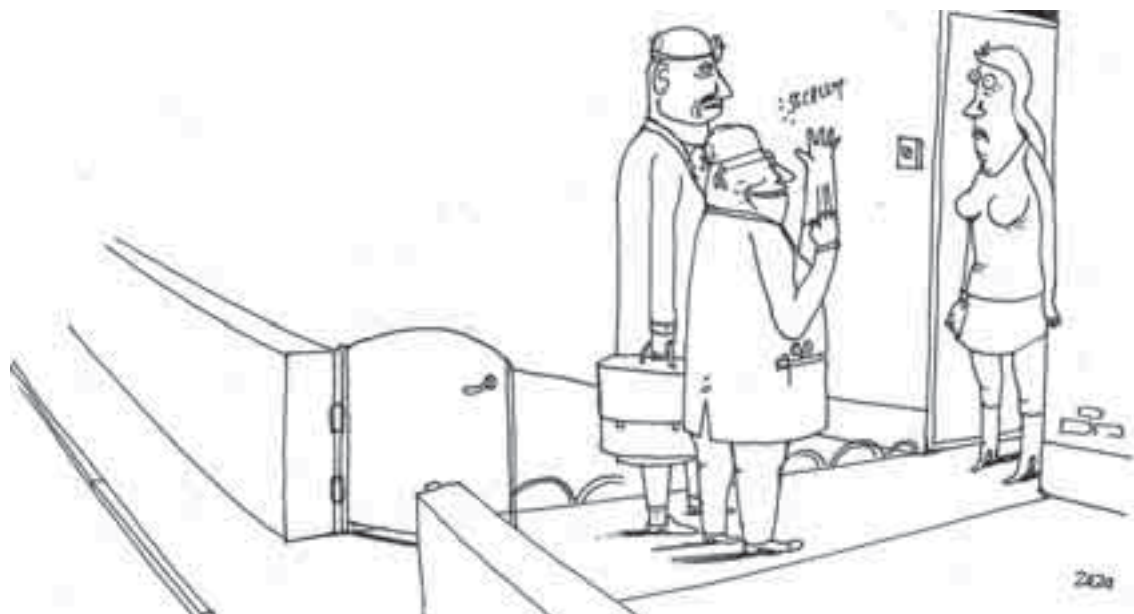

Baarmoederhalskankerscreening is in België een illusie, schrijft **LUC BONNEUX**. 'Het Belgische gerommel in de gynaecologische marge veroorzaakt daarbij maximale schade voor minimale baten.'

Kankerscreening is een riskante strategie, omdat grote kankers ooit klein zijn geweest, maar kleine letsels zelden groot en dodelijk worden. Dat geldt in grote mate voor baarmoederhalskankerscreening met een uitstrijkje, de PAP-test. De 'collateral damage' door overdiagnose en overbehandeling is gigantisch. Het Belgische gerommel in de gynaecologische marge veroorzaakt daarbij maximale schade voor minimale baten. Baarmoederhalskankerscreening valt te verdedigen, maar enkel als goed georganiseerd programma met strenge kwaliteitscontrole. Dat is in België onmogelijk. Baarmoederhalskanker is een seksueel overdraagbare aandoening (SOA), veroorzaakt door kanker- verwekkende virussen. Vrouwen die jong waren in de jaren 1940 en 1950 liepen lage risico's, de seksuele revolutie eiste haar tol, sterk dalende gonorrhoeëcijfers na aids voorspellen weer lage kansen. Het uitstrijkje dateert van 1941. Het klonk goed: vroege diagnose kon kankers afvangen voor ze doorgroeyden. Door de sterke band van baarmoederhalskanker met welvaart werd de veronderstelde werkzaamheid gauw bevestigd. Baarmoederhalskankersterfte daalde na invoering, maar dat deed het overal. De vrouw die jaarlijks haar benen spreidde voor de gynaecoloog was de bezorgde burgervrouw gehuwd met de voorzichtige burgerman. Die liep zero risico. De vrouw die haar benen spreidde voor een boel vriendjes maar nooit de gynaecoloog, liep een hoog risico. Als je die twee vergeleek, was een uitstrijkje gauw de gave van god. Het uitstrijkje werd snel een algemene praktijk, zodat wetenschappelijk onderzoek niet meer mogelijk was. De werkzaamheid van een baarmoederhalskankerscreening is daarom onbekend, maar ook bij deskundigen zonder belangen is er consensus dat 'het werkt'. Uitstrijkjes zijn geen diagnostische test, maar leveren een indicatie van risico. Ze hebben de eigenschap dat ze letsels oppikken voor ontlasting. Vervolgens wordt er een Stalinorgel van diagnose en therapie in stelling gebracht. Als je met een Stalinorgel in een zwerm mussen vuurt, raak je altijd wat. Baarmoederhalskanker is zeldzaam in rijke landen. 1 op de 170 vrouwen krijgt het ooit, 1 op de 500 sterft er aan. De kans op ooit een fout positieve diagnose is daarentegen 1 op 3... In het Engelse programma, drie- of vijfjaarlijkse screening van 20 tot 64 jaar, worden 1.000 vrouwen 35 jaar gescreend met 7.700 tests om één sterfgeval te voorkomen. 150 vrouwen met abnormale testresultaten behoeven geruststelling, 80 worden verwezen voor verder onderzoek, 50 hebben een abnormale biopsie. Eén vrouw op de 6 loopt schade op, één op de 1.000 plukt de baten. Die baten zijn groot (veertig jaar winst in levensverwachting), maar de schade ook. Dit efficiënte en goed georganiseerde programma heeft niets te zien met het Belgische gerommel in de gynaecologische marge. Het effect van dergelijke wanpraktijk is laag, de schade hoog. Voor de invoering van het georganiseerde programma in Engeland, voor 1988, was het effect van screening onmeetbaar klein. Slechts na een ernstig ongeval en de daaropvolgende mediaoproer werd het programma goed georganiseerd en begon baarmoederhalskanker te dalen - het bewijs

dat het ook echt werkt. Maar het is het hele programma dat werkt, niet het uitstrijkje. Vrouwen met een hoog risico op baarmoederhalskanker hebben typisch sociale achterstand en een slechtere seksuele hygiëne. Hen bereiken is de hoeksteen van een goed programma. Vroege letsels zijn lang aanwezig en genezen vaak spontaan, zeker op jongere leeftijd. De screeningsstrategieën zijn daarom voortdurend verlengd. Vroeger werd er jaarlijks gescreend, in Duitsland en de KU Leuven blijkbaar nog steeds. Dat is achterlijk. In België wordt officieel veertien keer driejaarlijks gescreend tussen 25 en 64 jaar. Het Nederlandse programma screent zeven keer vijfjaarlijks tussen de dertig en zestig jaar. Screeningsronden halveren had een minimaal effect op de sterftedaling, maar de schade door overbehandeling daalde aantoonbaar met een kwart. Tegelijkertijd werd de kwaliteit van de uitstrijkjes opgekrikt door scherpe controle, wat meer winst oplevert dan vaker screenen. De komst vaccinaties tegen de kanker- verwekkende virussen het bepalen van hun aanwezigheid? en de instroom van jongeren uit het aids-tijdperk met hoge seksuele hygiëne maakt het nog ingewikkelder. Het moderne denkspoor gaat naar éénmalige screening, met het indelen van de bevolking in hoog en laag risico. Die met laag risico laat je verder met rust. De vrijgekomen middelen gebruik je om vrouwen met een hoog risico actief op te vissen en beter op te volgen. Dan red je een maximum aan levens voor een minimum aan schade. Het uitstrijkje is complex. De goede uitvoering vraagt gestandaardiseerd en systematisch uitvoeren van routinehandelingen. In België is er geen externe kwaliteitscontrole. De kwaliteit van ongecontroleerde uitstrijkjes is slecht, ook in de beste gezondheidszorg ter wereld. In combinatie met een jaarlijkse gynaecologische 'check-up', een nutteloze en schadelijke praktijk, leiden uitstrijkjes tot overscreening van jongeren, die door grote aantallen spontaan genezende letsels veel risico lopen op overbodige behandelingen, en op onderscreening van ouderen, waar blijvende letsels beter kanker voorspellen. Er valt wat te zeggen voor een degelijke organisatie van baarmoederhalskankerscreening: het is een ziekte die vooral jongere vrouwen met sociale achterstand treft. Een goed programma werkt goed. De gynaecoloog heeft er niets verloren: zijn rol is het goed behandelen van verwezen patiënten. De huisarts werkt nauw samen met centraal georganiseerde screeningsequipes, er is strenge kwaliteitscontrole over het hele traject, vrouwen worden actief uitgenodigd, heruitgenodigd en desnoods ongevraagd bezocht door hun huisarts. Om de hoek gluurt het opdringende gezondheidsfascisme, waar vrouwen worden opgelicht door systematische desinformatie over voordelen en nadelen van kankerscreening 'om de deelname te bevorderen'. Alles heeft een prijs. Maar, ik ben uiteraard bevooroordeeld, een goed geïnformeerd debat over deze moeilijke keuzen lijkt me ook 'belangrijk voor de mensen'.

Luc Bonneux is arts-epidemioloog, werkzaam bij het Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut

(pdw)

PATRICK DE WITTE

OH LORDY...

Onlangs was Moby te gast in het panel van de immer geestige popquiz *Never mind The Buzzcocks* op de BBC. Vast panellid en stand-upcomedian Bill Bailey, een man die het midden houdt tussen een Orc uit *Lord of the Rings* en de keyboardspeler van een Deep Purple-tributeband, vuurde een *witz* af over zijn eigen onwillige haardos. Moby, wiens kale schedel glanzender is dan een met de allerkrachtigste Pledge opgeblonken bowlingbal, merkte op: 'Stel, ik zit hier achter deze desk in mijn bloot gat, en jij begint te zeuren over hoe je pantalon niet echt lekker zit....? Ik wist precies hoe Moby zich voelde. Omdat ik zelf kaal ben, haal ik, zoals de meeste van mijn glimmende broeders, onverschillig de schouders op in het gezelschap van mensen die zich om kruinbedekking bekommeren. Wij hebben die besognes al lang achter ons gelaten, op ons hoofdkussen meestal. Wij hebben alle dagen een *no hair day*. Haar interesseert ons niet. De realiteit is: we hebben geen haar. Zo voelen atheïsten zich de laatste tijd. Omdat ik zelf atheïst ben, haal ik, zoals de meeste van mijn ongelovige broeders en zusters, onverschillig de schouders op in het gezelschap van mensen die zich om een opperwezen bekommeren. Wij hebben die fabel al lang achter ons gelaten, op de lagere school meestal. Wij hebben alle dagen een *no religion day*. Religie interesseert ons niet. De realiteit is: er is geen god. Er valt dezer dagen echter onmogelijk aan religie te ontsnappen. Dat de nonsens genaamd islam steeds opdringeriger wordt, baart ieder weldenkend mens zorgen. Maar ook qua westerse godsdiensten begint het beangstigend te worden. Ik kan er echt niet met mijn verstand bij dat er, meer dan driehonderd jaar na de Verlichting, daadwerkelijk nood is aan een anti-creationisme project zoals dat van filosoof Johan Braeckman. Dat er - wéér - een debat aan de gang is over theologie en wetenschap hoeft op zich natuurlijk geen slechte zaak te zijn. We schijnen echter uit het oog te verliezen dat de huidige discussie absoluut geen probleem van de wetenschappers is: dit is enkel en alleen voor theologen een probleem. Dat ze beginnen met eens glashelder aan te tonen dat hun onderzoeksobject bestaat vooraleer zich met dat van een ander te bemoeien. Ooit hoorde ik Kardinaal Danneels op televisie zeggen: 'Een mens zonder god is als een diamant die nooit door de zon is beschenen'. Ik riep naar het scherm: 'Hey, de zon bestaat en we kunnen ze zien, Mozes, iets wat van uw god niet kan gezegd worden zo.' Dat laatste woordje was, toegegeven, een minder geslaagde poging tot het imiteren van Zijne Kardinaalheid. Sinds wanneer heeft de middeleeuwse gedachte als zou alles in het universum het hobbyproject van een onzichtbaar almachtig opperwezen zijn, trouwens weer in de moderne religieuze leer postgevat? Mijn leraar godsdienst op het St.-Lievenscollege - een priester die Apers heette als ik me niet vergis - heeft 35 jaar geleden met geen woord over creationisme gerept. Men kan aanvoeren dat 'Apers' sowieso een naam is waarmee het lastig de evolutieleer ontkennen is, maar toch. Ik heb priester Apers overigens zelden of nooit strikt religieuze kwesaties of dogma's weten aansnijden in de les. Hem interesseerde vooral de christelijke moraal en hoe die een samenleving kan sturen. Ik herinner me de man dan ook als een geschikte peer, erudiet, geestig en heel verstandig. Toen hij enkele jaren later zijn spreekwoordelijke kap over de haag flikkerde was dat absoluut geen verrassing voor zijn oud-leerlingen. Dat is namelijk een logisch gevolg van verstandig zijn. Niet erg verstandig zijn leidt dan weer tot pijnlijk onnozele opiniebijdragen als 'Hoe effectief is het Gentse anti-creationisme project?' (*DS 7 februari*) waarin boudweg wordt gesteld dat wetenschapspopularisering het creationisme enkel aanwakkert. Overigens typisch voor een in middeleeuwse vertelsels gelovende medemens als de auteur van dit ergerlijk domme stukje - de, ahem, godsdienstfilosoof Taede A. Smedes - om een ander, zij het moderner maar evengoed verzonden verhaal zoals dat van de Cyborgs in de televisiereeks *Battlestar Galactica* aan te halen om zijn prietpraat kracht bij te zetten. Bijna heb ik een whiplash overgehouden aan het lezen van die als opiniebijdrage vermomde gulp onzin, zo heftig heb ik zitten hoofdschudden. En wat is er in vredesnaam in Rowan Williams, de aartsbischop van Canterbury gevaren om ervoor te pleiten dat bepaalde delen van de sharia in de Britse wetgeving zouden worden ingevoerd? De woorden 'geworden', 'zot' en 'helemaal' springen voor de geest en zijn door verstandige mensen vast in een steekhoudende volgorde te plaatsen. Allemaal samen met Moby: 'Oh lordy... trouble so hard...'

Patrick De Witte is journalist en tv-maker. (pdw) verschijnt tweewekelijks op donderdag.